

Geride muazzam bir miras bıraktı. Dikkat ediyorum, hemen herkes o mirasın politik yanı üstünde duruyor. Doğaldır. Türkiye'nin elli yıldır devam eden, en kanlı ve dikenli sorunu, eğer çözümlürse ülkeyi bambaşka bir demokrasi ve hukuk düzenine taşıyacak olan problemi son zamanlarda epey ilerleme sağladı. O gelişmede Sırrı Süreyya Önder, tıpkı daha önceki hamlelerde olduğu gibi, kilit taşı rolü üstlendi. Hani, kelimenin gerçek anlamıyla, canını dişine takarak, canı pahasına meselelerin ortasında yer aldı, taraflar arasında barışçı ve uzlaşmacı bir işlev üstlendi.

Şimdi, tüm toplum, onu politikacılığıyla hatırlıyor. Hatırlayacak. Kaçınılmaz. Oysa kimse, Sırrı'yı oraya iten özelliklerini düşünmüyor. Hele onların içinde, benim, bu kısa yazıda değineceğim bir özelliği var ki, onu irdelemeden, çözüm aranan sorunun gerçeğine erişmek de olanaksız.

Şimdi onu erteleyip, Sırrı'yla ilgili, şahsi bir iki saptamada bulunayım.

Renkli, çok yetenekli, dost canlısı ama temel meselesini ve hedefini gözden ırak tutmayan, hayatını o yörüngede planlayan Önder'le uzun tartışmalarımız, görüşmelerimiz oldu. Onu ilk tanıdığımda politikayla içli dışlıydı ama henüz politikacı olmamıştı. Türkiye bir devirden ötekine geçerken o da milletvekili oldu. En ciddi görüşmemizin o seçimden önce cereyan ettiğini ve milletvekilliğinin ne kadar yararlı olacağını söylediğimi anımsıyorum. Yazışmalarımız maalesef artık ana arşiv olan 'whassup'ta kayıtlı. O olmayıp da kim milletvekili olacaktı? Daha öncesinde de Gezi Olayları nedeniyle yazdığım yazılar üstüne o zaman çalıştığım Kadir Has Üniversitesine gelmiş, orada konuşmuştuk.

Bunlar olağan şeyler. Daha bu şekilde binlerce kişiyle konuşmuştur. Ben şu acılı ve çok gergin günlerde, onun herkesin malumu olan renkli kişiliğini yansıtan başka bir anımı anlatayım.

İKSV'nin düzenlediği, film festivalinin film festivali olduğu dönemde, bir açılış töreninde yan yana oturduk. Konuşmaya başladık. Yeniden bir film yapmak istediğini, 'kazıp şöretleri' eleştireceğini söyledi. Derken laf lafı açtı, ona Yahya Kemal'le Behçet Kemal Çağlar arasında cereyan eden bir olayı anlattım. Bir gece, masasındayken Atatürk, Yahya Kemal'e genç ve güçlü şairler olduğunu söyleyip Behçet Kemal Çağlar'ı davet ediyor, birkaç şey okumasını istiyor. Çağlar, o acayip ve berbat şiiirlerinden bazılarını okuyor. Yahya Kemal hayret ve ıstırap içinde. Atatürk, nasıl bulduğunu soruyor üstada. Ne yapsın, beğendim dese yalan söyleyecek, beğenmese, Atatürk'ün gazabı var, 'fenomen Paşam' diyor. Behçet Kemal, bu sözcüğü övgü kabul edip, sofraya dağılırken üstadın eline yapışıp teşekkür ederken Yahya Kemal, 'haydi be' diyor, 'fenomen 'acayip' demektir.'

Bunu anlattım, ne hikmetse Sırrı kahkahalarla güldü ve tıpkı benim gibi törenin ortasında sıkılarak kalktı, giderken 'fenomen hocam fenomen' dedi. Sonra bu sözcüğü ve öyküyü unutmadı, yazışırken, ters bir olaydan konuşurken 'fenomen efendim' dedi durdu ve her defasında kahkahalarla güldü. Hani '*mihneti kendine zevk etmedir alemde hüner*' diye bir sözü var ya Vasıf'ın, bana göre bu halî onun, tamı tamına bu deyişi açıklar: sıkıntılı dönemleri dönüştürme ve dayanma, direnme gücünü elden bırakmama.

Evet, Sırrı Süreyya'ya o gücü kazandıran ve onu tüm ülkenin ortak değeri katına yükselten kudreti politik kimliğinden kaynaklanmıyordu tersine, politik kimliği o gücünün bir türeviydi.

Önce şunu söyleyeyim. Biyografisine bakın, o geçmişten gelen, üç kap yemeğin bir öğünde yenebileceğini ilk kez Mülkiye'de gören, o tarihe kadar, zalim, acımasız, yurttaşına göz açtırmayan bir ülkenin, lise öğrencilerini bile tutuklayan ezici anlayışından payını alıp, lisede tutuklanan, sonra yedi yıl hapis yatan, Kürtlerle, onların temsilcisi olarak siyaset yapan bir Türkmen'in, gelip Meclis Başkan Vekili olması hiç öyle yabana atılacak bir olgu değildir. Olmadığı gibi, Önder, o kürsüde, 'ben kimsenin ana dilinde konuşmasını engellemem' demiştir, Arapça okunan duaya ses çıkarmayan bir Meclis'in neden Kürtçeye tepki gösterdiğini sorgulamıştır. Bu tutum içinde olan, bulunan Önder, Meclis Başkan Vekilidir.

Sonunda o Meclis'te MHP'li bir Başkan Vekili bir Kürt milletvekiline Kürtçe selam vermesi için fırsat tanımışsa o gelişmede Önder'in itici, çekici gücü sorgulanamaz, her şeyin üstünde ve ötesindedir.

İşte o gücü ona kazandıran artık hiç kimsenin hatırlamadığı bir kavramdır: *Şark kültürü*. Bilerek, özellikle bu sözcüğü, 'şark' sözcüğünü kullanıyorum ve 'Ş'yi büyük harfle yazıyorum.

Sırrı Süreyya Önder, ilk gençliğinde hatta çocukluğunda dini eğitim almıştı. Bunu kendisiyle defalarca konuştum. Neredeyse, kendi söylediğine göre, bir medrese kültüründen geçmişti. Müslümandı-değildi tartışmasına burada girmem. İnancının düzeyini değerlendirmek ya da zikretmek hiç kimseye düşmez ama İslami eğitimden geçmiş bir çocuk/genç olarak, o kültürün diline, söylemine (*discourse*), efaline, her şeyine hakimdi. Dileyenler, bu mecrada, Volkan Konak'ın ölümünden sonra yazdığı yazıyı ve o yazının cenaze namazıyla ilgili kısmını okusun. Öte yandan, bir televizyon sohbetinde, bir gün Hacca giderse ziyaretini Fahrettin Paşa için ifa edeceğini söylediğini de şuraya kaydedeceğim. Dileyen dilediği manayı çıkarabilir ki, Önder'in azameti buradan kaynaklanıyordu birikim ve söyleminin çok farklı kesimlerde, çok farklı şekilde yorumlanacak katmanlı, tabakalı tezahürü. Bu bir.

İkincisi, Önder'in Türkçesiydi. Şivesini hiç değiştirmede, belki zamanla daha da koyulaştırıp katılaştırdı. Ama o şive onda hiç iğreti durmadı, hiçbir teatral mana taşımadı, itici olmadı. Tersine, onu o yapan unsur, şivesiydi. O şive, şive dediğimiz şeyden çok farklı ve çok fazlaydı. Tüm bir kültürün, o 'Şark kültürünün', tınılarını, nüanslarını, daima bir hasret ve hüznle bütünleşmiş birikimini barındırıyordu. Sırrı Süreyya da hakkını veriyordu onun, onların. Nasıl **Tamburi Cemil Bey**'in oğlu **Mesut Cemil Bey** konuşurken bütün İstanbul ve Garp konuşuyorsa, Sırrı Süreyya konuştuğunda da bütün bir Şark konuşuyordu.

Üçüncüsü, o kültürün doğrudan doğruya kendisiydi, tecessüm etmiş haliydi. Eğer *Beynelmilel* adlı filmi izlerseniz, Önder'in Şark kültürüne ne ölçüde hadim olduğunu, onu ne ölçüde sindirdiğini, onun nasıl 'kühüne' vardığını görürsünüz. Yerine göre acıklı, yerine göre gülünçlü o gündelik hayat davranışlarının, o filmdeki insanların hayatında nasıl dışa vurulduğunu, yansıtıldığını ve o filmin sahnelerinden nasıl bir günlük gibi, damla damla süzüldüğünü izlersiniz. 'Gevendeler' hakkında olan o filmde Önder'in kendisi uzun hava veya gazel okur, başka yerlerde cümbüş çalar, türkü söyler. Büyük bir kabiliyetin ve onu biçimlendirmiş kültürün parça parça kendisini gösterme halidir onlar.

Önder'in, *Birikim* dergisinde yayınlanan yazılarını okuyanlar, mesela 'Müminin Celadetine ne oldu?' başlıklı yazısı, tüm şu söylediklerimin kanıtını bulacaktır. Sırrı Süreyya Önder, artık kimsenin bilmediği, kullanmadığı bir dili ve sentaksı kullanıyordu. Evet, biraz ağdalıydı, biraz yüklüydü, biraz çaba gerektiriyordu ama ardında, içinde o üslubun, yukarıda değindiğim tüm unsurlar vardı. 'Üslubu beyan aynıyle insan' galiba **Ziya Paşa**'ya ait bir kazıye-i bedihiyye. Önder'in kalın bir sesle, ağzını doldurarak, biraz da 'ayınları çatlatarak' sürdürdüğü konuşması, bilhassa sözcük birikimi, Türkiye'de artık bırakın uygulanmasını, kullanılmasını, bilinen bir şey değildir.

Son: Önder, tüm yazılarında, konuşmalarında, muhteşem bir Şark kültürü damıtımı olarak, yüzyıldır inkâr ettiğimiz bir dilin olanca maharetiyle işlenmiş, onlarca şiir, gazel, müfret, kaside biliyor ve söylüyordu. Konuşması bölgenin, toprağın binlerce yılda damıttığı deyişlerle, deyimlerle, tespitlerle yüklüydü, ben Kürtçeden aktardığı bir deyim unuttum: 'her şeyin incesi, insanın kabası dayanaksızdır'. Şiiri, şarkısı, sözüyle Sırrı Süreyya bir bütündü.

Bütün bunlarla birlikte Sırrı Süreyya, Şark kültürünü, bir insan tipolojisinin bütüncüllüğü içinde kavıyordu veya tersi, insanı o Şark kültürünün biçimlendirdiği bir değişken olarak ele alıyordu. Şimdi yerine oturtabilirim, onun Müslümanlıkla ilişkisi de sosyalistliğini temellendirşi de aynı anlayışın bir uzantısıydı. Ben daha yaşlıydım ama hemen hemen aynı yaşlardaydık ve ikimizin de tanık olduğu Türkiye'deki şu çok uzun sol kültür tarihi içinde, açıklıkla belirteyim, hemen hemen kimsede böyle bir sentez, böyle bir 'kavuşturma', birleştirme görmedim.

Yine, böyle olduğu içindir ki, Sırrı Süreyya'nın hayatının Kürt sorunuyla iç içe geçmesi ve o ağır meselenin en çok kabul edilen, benimsenen adı olması, şurada kısaca ele aldığım bu bilinci ve birikiminin sonucudur. Bir daha söyleyeyim, o büyük, kapsamlı, görkemli, unutulmuş olması bir yana hiç bilinmeyen Şark kültürünün damla damla biriktirdiği, şekillendirdiği bir kişiydi Sırrı Süreyya Önder. Bir halk bilgisi olarak bu dünyadan göçüşünü başka türlü açıklamak olanaksız.

Yerine göre tevekkülü yerine göre celadet gösteriyorsa köklerini o binlerce yıllık geçmişe bastığı içindi.

Anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Editör: N. Cingirt